

جغرافیای سیاسی مرزهای ایران

جلد اول

شکل گیری مرزهای کنونی ایران

ستاره، جلال ۱۳۴۴

جغرافیای سیاسی مرزهای ایران

تهران؛ فرماندهی مرزبانی ناجا، دفتر تحقیقات کاربردی

دوره ای ۰-۳-۰ ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۶۲۸-۰-۹

ISBN: 978-600-92628-0-9

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۶۲۸-۰-۹

شماره کتاب شناسی ملی: ۲۲۶۴۷۷۰

رده بندی کنگره: ۱۲۹۰ ۱۲/۸۲/س۲۵۷ UA۱۲

رده بندی دهویی: ۳۶۳/۳۸۵۰۹۵۵

دفتر تحقیقات کاربردی مرزبانی

عنوان: جغرافیای سیاسی مرزهای ایران

ویراستار علمی:

صفحه آرایی و طراحی جلد:

بهنام شریعتی فر

سید مهدی احتشام حسینی

ویراستار ادبی:

نشانی:

ایرج تبریزی

تهران، خیابان ولی عصر،

حروف نگار:

خیابان رشید یاسمی، روبروی

فاطمه ذولفقاری، سمیه عامری

مجتمع ورزشی الغدیر،

چاپ و نشر:

ستاد فرماندهی مرزبانی ناجا-

دفتر تحقیقات کاربردی

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

شماره تماس:

قیمت: ۵۰۰۰۰ ریال

۸۷۷۲۰۱۲۷

فاکس:

سال نشر: ۱۳۹۰

۸۷۷۲۰۱۶۶

حق چاپ محفوظ است

۶۱	دولت‌های ملوک الطوایفی	۹	پیش‌گفتار
۶۵	کارکرد مرزها در دوران صفویه	۱۱	مقدمه
۷۶	مرزهای ایران در دوران افشاریه و زندیه		فصل اول:
۷۸	مرزهای ایران در دوران قاجار		کلیات
۸۱	مرزهای ایران در دوران پهلوی	۱۵	تعاریف و اصطلاحات
	فصل سوم:	۱۶	واژه‌شناسی (Terminology) تخصصی مرز
	اصول مرزبندی و تغییرات مرزها در گذشته		مقایسه مرز کشورها با مرز در سلولهای موجودات
۸۵	اصول مرزبندی	۱۸	زنده
۸۹	مرزبندیها در دوران معاصر	۲۳	منابع مشترک مرزی
۹۵	ملاحظات در نصب علائم مرزی		فصل دوم:
	جنس، شکل و اندازه علائم مرزی ایران و همسایگان		مفاهیم مرز متأثر از نگرش حاکمیت در دوران
۹۹			گذشته
۱۱۰	خط مرز ایران در خلیج فارس و دریای عمان	۳۹	پیدایی مرز و نخستین ساکنان فلات ایران
۱۱۲	مرز در دریای خزر	۴۲	مفهوم مرز در حکومت‌های ایران قبل از اسلام
	فصل چهارم:	۴۳	کارکرد مرز در دوران مادها
	بررسی مسیر تحولات سیاسی مرزهای تنگانه ایران	۴۵	کارکرد مرز در دوران هخامنشیان
	ایران	۴۷	کارکرد مرز در دوران پارت‌ها (= اشکانیان)
۱۱۷	جنگ‌های ایران و روس و پیامدهای ناگوار آن	۴۸	کارکرد مرز در سلسله ساسانیان
۱۲۱	عهدنامه گلستان	۴۹	ظهور اسلام
۱۲۸	عهدنامه ترکمان‌چای	۵۱	زمینه‌های حمله عرب‌های به ایران
	شورش ترکمن‌ها و توسعه طلبی روس‌ها در شرق	۵۴	عباسیان
۱۳۷	دریای خزر	۵۵	سایر قیام‌ها در ایران
۱۴۰	تسلط روس‌ها بر شرق دریای خزر	۵۹	حکومت مغول‌ها در ایران

- قرارداد آخال، ۱۸۸۱ میلادی ۱۴۰
- عهدنامه مودت ۸ اسفند ۱۲۹۹ شمسی (۲۶ فوریه ۱۹۲۱ میلادی) ۱۴۶
- قراردادهای بین دولت ایران و دولت اتحاد جماهیر شوروی ۱۵۵
- عهدنامه انتظامات مرزی ایران و شوروی (مورخ ۱۴ مه ۱۹۵۷م) ۱۵۶
- رودهای مرزی ایران و آذربایجان ۱۸۲
- رودهای مرزی ایران و ترکمنستان ۱۸۹
- فصل پنجم:
- بررسی تحولات سیاسی در مرزهای شرقی ایران
- افغانستان ۲۰۱
- مقدمه: ۲۰۱
- تاریخچه سیاسی افغانستان ۲۰۲
- مردم افغانستان ۲۰۵
- سیاست خارجی ایران و افغانستان ۲۰۸
- هرات در دوران اقتدار خوانین ۲۱۲
- مناقشه هرات ۲۱۵
- عهدنامه پاریس ۲۲۴
- پیامدهای عهدنامه پاریس ۲۳۰
- رودخانه هیرمند (هلمند) چالشی در مرز ایران و افغانستان ۲۳۱
- قرارداد تقسیم آب هیرمند (۱۳۱۷) ۲۳۳
- معاهده بین ایران و افغانستان راجع به آب رود هیرمند ۲۴۰
- پروتکل شماره یک درباره صلاحیت و وظایف کمیساران ۲۴۶
- عهدنامه مودت بین ایران و افغانستان ۲۵۶
- قرارداد کمیساران سرحدی (مرزبانان) بین ایران و افغانستان ۲۶۰
- اختلافات مرزی در دوغارون: ۲۶۶
- سایر اختلافاتی که احتمالاً در آینده بروز خواهد کرد ۲۷۸
- پاکستان ۲۷۹
- شورش هند و سیاست کشیدن خطوط تلگراف از خاک ایران ۲۸۱
- زمینه‌سازی برای تعیین حدود مرزی ۲۸۳
- زمینه‌های تشکیل کمیسیون مرزی و جدایی بلوچستان از ایران ۲۸۶
- اهمیت امپراتوری عثمانی برای انگلیس ۲۸۷
- موافقت دولت ایران با تشکیل کمیسیون تعیین حدود مرزی ۲۸۹
- توافق با ایران برای تعیین حدود مرزی بلوچستان ۲۹۰
- مشکلات کمیسیون تعیین حدود بلوچستان و اختلاف نظر اعضا ۲۹۴
- دومین کمیسیون مرزی (۱۸۹۵م/۱۳۱۳ه.ق) ۳۰۶

عهدنامه استرداد مقصرین و تعاون قضایی در امور	۳۱۱	کمیسیون مرزی و علامت گذاری مرزها	۳۱۱
جزائی خرداد ۱۳۱۶ش - ۱۹۳۷م	۳۶۴	تعیین نهایی مرز میرجاوه	۳۱۳
پروتکل همکاری در امر مبارزه با قاچاق و مواد مخدر	۳۶۵	قرارداد مرزی ایران و پاکستان	۳۱۵
و روانگردان	۳۶۵	عهدنامه مودت	۳۲۲
برخی از رودهای مرزی دو کشور	۳۷۵	برخی از مفاد قرارداد مرزی ایران و	
ظهور کشور عراق و پروتکل ۱۹۱۳ میلادی اسلامبول	۳۷۸	پاکستان (در خصوص رودخانه های مرزی)	۳۲۴
		فصل ششم:	
مروری بر خط مرز	۳۹۰	بررسی تحولات مرزهای غربی ایران	
الحاقیه	۳۹۴	تحولات ایران و عثمانی از عصر صفویه به بعد ۳۳۳	
پروتکل علامت گذاری مجدد مرز زمینی بین		عهدنامه صلح کردن سپتامبر ۱۷۴۶م (سعدیان	
ایران و عراق	۳۹۵	۱۱۵۹ه.ق)	۳۳۱
پروتکل راجع به تعیین مرز رودخانه ای بین ایران		قرارداد اول ارزروم	۳۳۶
و عراق	۳۹۹	پروتکل تهران ۲۱ دسامبر ۱۹۱۱ میلادی	۳۵۰
پروتکل مربوط به امنیت در مرز بین ایران و عراق		زمینه های پروتکل اسلامبول ۱۹۱۳	۳۵۴
	۴۰۳	پروتکل اسلامبول نوامبر ۱۹۱۳م (۱۷ ذی حجه	
ضمیمه پروتکل مربوط به امنیت در مرز بین ایران		۱۳۳۱ه.ق)	۳۵۴
و عراق	۴۰۷	متن قرار داد استا توکو در باب سرحد دولتین	۳۶۱
موافقتنامه بین ایران و عراق راجع به کلانتران مرز		ترکیه	۳۶۲
	۴۰۹	قرارداد تعیین خط سرحدی ایران و ترکیه	
مروری بر برخی از رودهای مرزی ایران و عراق	۴۲۱	۱۳۱۴ شمسی (۲۳ ژانویه ۱۹۳۲م)	۳۶۳
منابع	۴۲۹	عهدنامه حکمیت و اطلاع تسویه قضایی	۳۶۳
مصاحبه ها	۴۳۲		

به سخن آغازین:

پرداختن به جغرافیا به اعصار باستان می‌رسد: آن را می‌توان چون تاریخ و یا مردم‌شناسی، زاده کنجکاوی و موشکافی هرودوت دانست. نخستین مرحله از شکوفایی آن به اعصار باستانی یونان می‌رسد. اکتشافات بزرگ جغرافیایی و پیشرفت‌هایی که فن نقشه‌کشی شاهد آن بود، گسترش دامنه اعتبار آن را در صدهای شانزدهم تا هجدهم رقم زد. در آغاز صده نوزدهم همبولت و ریتر مبانی آن را پی افکنند و از آن دانشی نو پرداختند. توسعه امر آموزش بعدها به آن منزلتی تمام بخشید و آن را به هیئت یک نظم علمی معتبر در آورد که همگان را از اول کودکی با آن آشنایی و الفت بود. از پایان صده نوزدهم جغرافیدانان هم خود را به مطالعه مناسبات میان انسان و محیط معروف داشتند. آنان دانش مردم‌شناسی را در عمل بکار گرفتند و جغرافیای آنان از این اصطلاح که بیش از این بخوبی شناخته شده بود نامی به میان نیاروند. ترکیب‌ها و تلفیق‌های گوناگونی که تار و پود آن اینجا و آنجا میان محیط جغرافیایی و موجودات زنده تنیده می‌شد دستخوش دگرگونی‌های فاحش بود و گروه‌های انسانی با آرایش‌هایی که در محیط طبیعی پدید آوردند بر گونه‌گونی آن افزودند و جغرافیا همواره در برابر این مبانیها از خود حساسیت بسیار نشان داده است. با وجود یک نواختی‌ها و هماهنگی‌هایی که در قلمرو ناهمواری و آب و هوا و همچنین تمدن‌ها مشاهده می‌شود هر سرزمین از بداعت و اصالت خودش بر خوردار است. کتاب حاضر یکی از جمله آثاری است که بداعت و اصالت جغرافیایی مرزهای کشور عزیزمان ایران را به رشته تحریر در آورده است. امید است با عنایت خداوند سبحان و حمایت مسئولان این حرکت بستر ساز شکوفایی در عرصه‌های مختلف علوم مرز و مرزبانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی ایرانی در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باشد.

دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی مرزبانی ناجا

در کشور ما که کشوری مسلمان و شیعه مذهب است، دعای امام سجاد (ع) همواره پشتوانه مرزبانان بوده است و تقدس مرزها و مرزداران آن از ویژگی خاصی برخوردار است. در طول تاریخ این کشور مرزها همواره دستخوش تحولات بوده است؛ گاهی علت این تغییرات هجوم خارجی، گاهی اختلافات در درون هیئت حاکمه و گاه نیز به علت بی‌توجهی به خواست ملت‌ها و ظلم و تبعیض بر مردم، این تحولات را موجب می‌شد و مرزهای ایران به سبب نبود یکپارچگی از درون، دچار تزلزل می‌گردید. معمولاً پس از تغییر و تحولات در مرزها معاهداتی به امضا می‌رسید. بنابراین توجه به اوضاعی که این معاهدات، در آن فضا منعقد گردیده چه ساساکنکی مؤثر برای اقدامات بعدی باشد. از جمله مشکلات حوزه فرماندهی مرزبانی فقدان مجموعه‌ای کامل در خصوص مرزهاست، تا مرزبانان قبل از اعزام به حوزه ماموریت خویش با مطالعه آن، از یک سو با معاهدات و پروتکل‌های دو جانبه مرزی آشنا شوند و از سوی دیگر از موقعیت جغرافیایی، تهدیدات و فرصت‌های حوزه ماموریت خویش آگاهی یابند و سایر اندیشه و روان و دانشجویان عزیز نیز در حوزه مرز و مرزبانی به سهولت به آن دسترس داشته باشند. دفتر تحقیقات کاربردی مرزبانی با توجه به بعد تاریخی مرزها و تغییرات شکل گرفته در مرزهای ایران، با نگاه کاربردی با بهره‌گیری از مفاهیم روز و نوین اقدام به تالیف کتاب حاضر برای مرزبانان نموده است.